

Gentse katoenbewerkers naar Helmond in Nederland 1842-1860

**door
Leo Bombeeck**

De persoonsnamen (met biografische gegevens) en overige gegevens uit dit werk zijn zorgvuldig gecontroleerd. Ze zijn samengesteld, deels uit onuitgegeven bronnen en deels uit uitgegeven bronnen en werken. We zijn ons ervan bewust dat overgenomen publicaties, alsmede de gegevens uit de archieven, geen garantie bieden over de juistheid van het geschrevene. De samensteller stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele schade als gevolg van eventuele onjuistheden en/of onvolledigheden in dit werk.

De Gentse katoenfabrieken van de Nederlandse eigenaar Abraham Voortman aan de Vogelenzang te Gent, opgericht in 1790.

Titelpagina

De afbeelding toont de doorsnede van de katoenspinnerij van Lieven Bauwens in het voormalige Kartuizerklooster te Gent, Oost-Vlaanderen, België (Stadsarchief Gent België).

Genre

Textielindustrie: geschiedenis; Oost-Vlaamse uitwijkelingen naar Nederland.

Herziene uitgave

L.F.A.M. (Leo) Bombeeck
Helmond, Nederland
December 2017

Gentse katoenbewerkers
naar Helmond in Nederland
1842-1860

door Leo Bombeeck

*Stadswapen van Gent
Oost-Vlaanderen
België.*

*Stadswapen van Helmond
Noord-Brabant
Nederland.*

**Gentse katoenbewerkers
naar Helmond in Nederland
1842-1860**

*Interieur van een Gentse arbeiderswoning
met een Leuvense stoof in het midden van
de kamer in een beluik uit de 19de eeuw.*

2017

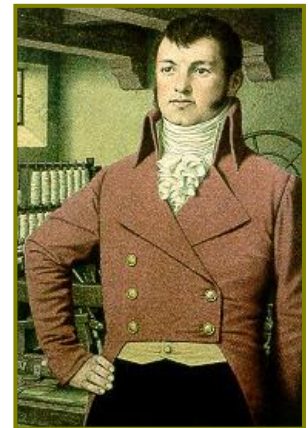
In 2003 schreef ik samen met André Braet het boekje **AALSTERSE KATOENDRUKKERS NAAR HELMOND IN NEDERLAND 1846-1860**. Maar niet alleen uit Aalst, ook uit de stad **Gent** in Oost-Vlaanderen, vertrokken in de periode tussen 1842 en 1860 tientallen katoenbewerkers, sommige met hun nog jonge gezinnen, naar **Helmond** in Noord-Brabant. Ook zij trachtte in het Helmondse aan de slag te geraken, in de daar toen volop draaiende nieuwe textielfabriek van Van Vlissingen (1846) of wat later in de heropgerichte weefgoederenfabriek van de gebroeders Prinzen (1856) of in een twintigtal kleine stoom-weverijen die na 1865 werden opgericht.

• **Gent Oost-Vlaanderen – het Manchester van het vasteland !**

Een stad van grote textielfabrieken en veel arbeiders, dat was het voornaamste kenmerk van **Gent** in de 19de eeuw. Omstreeks 1800 gaf de mechanisering van de Gentse textielindustrie de stad Gent een enorme industriële impuls. De Gentse ondernemer **Lieven Bauwens** (° Gent 14 juni 1769 - † Parijs 17 maart 1822) had hiervoor vanuit Engeland via Frankrijk (Parijs) technische gegevens en ook wat onderdelen van een mechanische spinmolen, de **Spinning-** of **Mull Jenny** genoemd, overgesmokkeld en richtte zijn eerste katoenfabriek op kort na 1800 in het voormalige Kartuizerklooster aan het Fratersplein en zette daar rond de 3.000 arbeiders aan het werk (zie de titelpagina).

Lieven Bauwens.

Toen het kanaal Gent-Terneuzen in 1827 werd opengesteld, voeren de zeeschepen tot vlakbij de stad, wat het vervoer van veel handelswaren vergemakkelijkte. Als industriestad noemde men de stad Gent het *Manchester van het vasteland*, waar de steenrijke 'katoenbaronnen' met hun spinnerijen, blekerijen, ververijen en drukkerijen langzamerhand een dominerende plaats gingen innemen vanuit hun schitterende herenhuisen, villa's en kasteeltjes. Daarentegen werden de straatarme werklieden ondergebracht in menonwaardige achterbuurten, in sloppen, stegen en **beluiken** met steeds opduikende nieuwe ziektes en cholera-epidemieën.

De cholera woedde in Europa voor de eerste maal in 1830. De ziekte was afkomstig uit Indië en toen nog volslagen onbekend. In april 1832 brak de cholera-morbus uit in Londen en Parijs. De ziekte breidde zich snel uit in Frankrijk en bereikte al eind april 1832 de Belgische grens. De stad Gent werd al in **1832** en later nog in **1847** en in **1849** door de cholera-epidemie getroffen. De periode van '**arm Vlaanderen**' was toen al begonnen, met het verval van de textielnijverheid, de aardappelcrisis van **1845-1849** en de mislukte graan- en roggeoogst van **1846**, waardoor de weerbaarheid van de arme werkersbevolking ondermijnd werd. Velen van hen stierven thuis aan mazelen (1838/1840), long-ontsteking, scheurbuik, tyfus, pokken (1851/1854) of waterzucht. De arbeiders, tewerkgesteld in ongezonde werkplaatsen en woonachtig in de vochtige beluiken, werden de eerste slachtoffers. Vanuit verpauperd Vlaanderen emigreerden honderdduizenden Vlamingen naar Noord-Frankrijk, Canada, de Verenigde Staten van Amerika, Argentinië en **Nederland** (onder andere naar Leiden, Haarlem, Kralingen bij Rotterdam, Weesp en **Helmond**).

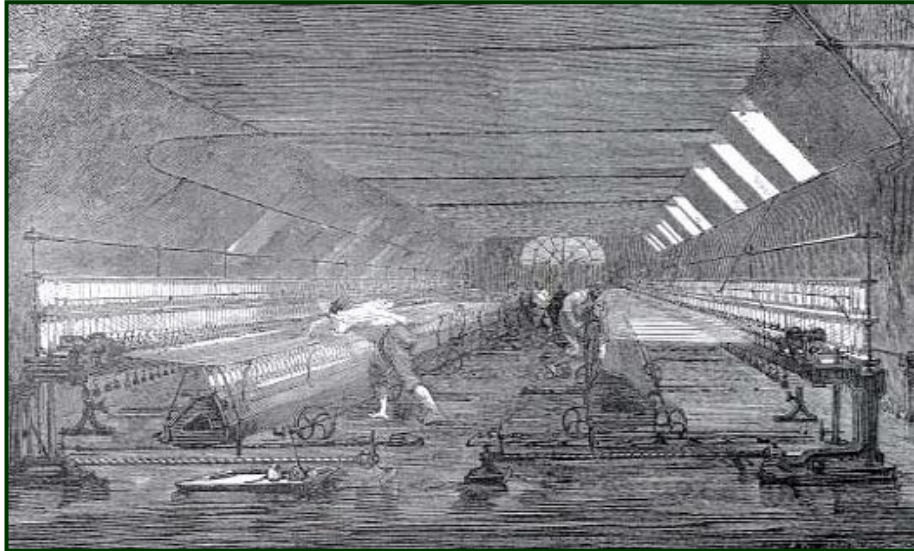

Omstreeks 1830 leverde de Gentse katoennijverheid nog zeker tweederde van de Belgische productie en hielden de schatrijke textielbaronnen er dertigduizend (volgens A. Van Werveke) textielbewerkers aan het werk tot het mis ging na **1840/1842**. Tenminste 30 % van deze arme loonslaven waren kinderen onder de 16 jaar!

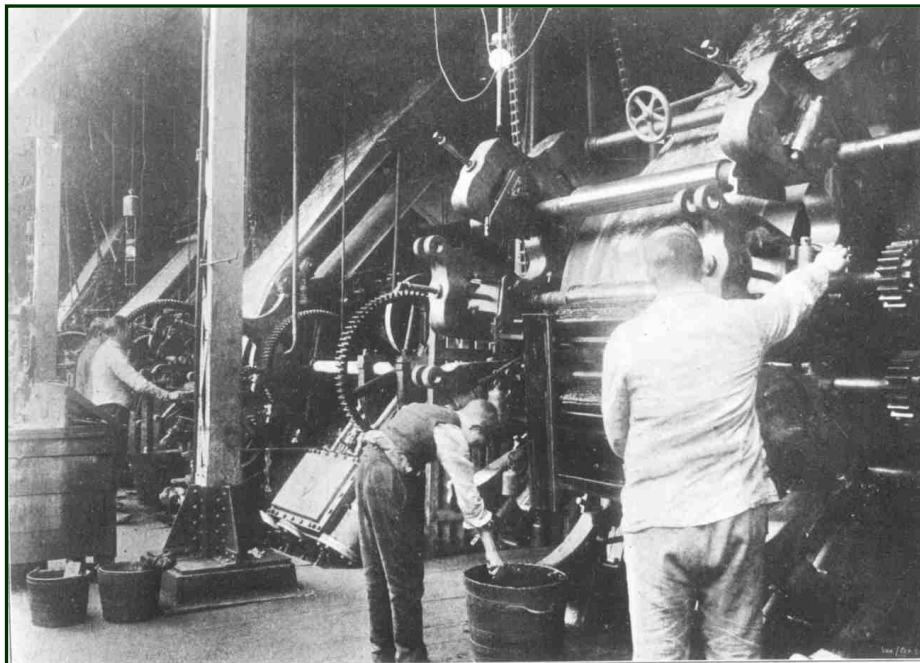
**De Gentse fabrikant Jules de Hemptinne
1825-1922.**

Zogenaamde reizende katoendrukkers uit Nederland, Duitsland, Zwitserland, Frankrijk of België, kwamen vaak ook via Haarlem, Kratingen, Leiden of Weesp naar **Helmond**; ze trokken dan van fabriek naar fabriek. In Haarlem (Noord-Holland) hadden al vóór 1840 drie Belgische ondernemers de katoenfabrieken Prévinaire (in 1833), Poelman (in 1839) en Wilson (in 1840) opgericht. Maar de Haarlemse arbeiders konden nauwelijks werken. Zij waren ondervoed, fysiek verzwakt, drankzuchtig en veelal slecht ontwikkeld. Daarom haalden de Belgische fabrieksbazen Gentse textielbewerkers, die min of meer geschoold en al ervaren waren, vanuit België naar Haarlem. In Kratingen, toentertijd een klein dorpje dichtbij Rotterdam, draaiden er drie katoenfabrieken, waarvan **Non Plus Ultra** de allerbekendste was:

met zijn seer nette en welgebouwde huysingen, twee seer groote drukloosen, verwerij, kleurhokken, pakhuysen, kalandermolen, glanserij, persen en stallingen.

*De mechanische spinnerij de Mull Jenny in de 19de eeuw te Gent in bedrijf.
In Helmond werd de eerste Mull Jenny pas in 1870 aangeschaft.*

*De roldrukkerij bij van Vlissingen te Helmond omstreeks 1900 waar zeven van
deze machines, elk aangedreven door een stoommachine stonden.
De grootste had een snelheid van 8 meter per minuut
met een hoofdas van meer dan 5 meter.*

• De Gentse katoenfabrieken

Te Gent draaiden er in **1816** 30 katoenspinnerijen met 5.315 arbeiders en 23 katoendrukkerijen met 2.101 arbeiders. Verschillende van deze in de tweede helft van de 18de eeuw en in het begin der 19de eeuw al sterk uitgegroeide Gentse katoendrukkerijen ofwel *indiennes*, schakelden in de tweede helft van de 19de eeuw over naar het spinnen en weven van het katoen en zo ontstonden te **Gent** talrijke katoenspinnerijen en katoenweverijen, die meestal in bestaande oude drukkerijen of in andere leegstaande gebouwen werden opgericht. Dit kan mede de oorzaak zijn, dat de meeste Gentse katoenbewerkers niet in **Helmond** 'bleven hangen', maar later weer naar Vlaanderen terugkeerden. Dit in tegenstelling tot de **Aalsterse** textielbewerkers, waarvan er uiteindelijk nogal wat in **Helmond** bleven om er te trouwen en een nieuw bestaan op te bouwen. Niet onbelangrijk waren trouwens ook de bijstandskassen van de katoenarbeiders in Gent, die al van omstreeks **1812** dateerden en waarop zieke drukkers bij werkonbekwaamheid een beroep op konden doen.

Gerenommeerde Gentse textielfabrieken uit die tijd waren:

- katoenfabriek Lousberghs met in 1805 150 werknemers die 20.000 bedrukte stukken per jaar produceerden en waar in 1861 liefst 1600 arbeiders zwoegden;
- katoenspinnerij Dierman-Seth, opgericht rond 1828;
- katoenfabriek Hooreman & Cambier met 800 werkers in 1861;
- Indiennerie Rosseel met 450 textielarbeiders in 1861;
- katoenfabriek met drukkerij en spinnerij Parmentier-Van Hoegaerden, opgericht in 1860 nabij de Tolhuisbrug aan het begin van de Nieuwe Vaart met in 1861 810 werknemers;
- katoendrukkerij De Smet, opgericht in 1799 nabij het Rabot en alreeds in 1811 uitgebreid met een katoenspinnerij en verder uitgebreid in 1826 met een katoenweverij;
- katoenfabriek La Louisiane aan de Kerkstraat (bestond nog in 1950)
- katoendrukkerij Voortman & De Vos, opgericht in 1790 aan de Vogelenzang met in 1805 180 arbeiders die er 20.000 stukken bedrukken en alreeds uitgebreid in 1821 met een katoenweverij en in 1826 met een mechanische spinnerij, naast de bestaande drukkerij en weverij waar in 1861 500 arbeiders werkten;
- katoenfabriek Devos & Bauwens met 200 werkkrachten in 1805 die er 20.000 stukken bedrukken;
- katoenspinnerij Guinard;
- katoenfabriek Van den Bossche-Huyttens aan de Coupure;
- katoenspinnerij Van Huffel, gelegen aan de Oude Vest in 1813, uitgebreid voor 1830 met een weverij en heringericht in 1864;
- katoendrukkerij Vanden Broecke in Brachten Walle, breidde rond 1828 uit met een spinnerij en weverij;
- spinnerij Van Acker-Vanden Broecke in Brachten Walle;
- katoendrukkerij/spinnerij J. de Hemptinne aan de Molenaarsstraat, werd in 1845 uitgebreid met een spinnerij en in 1865 omgebouwd tot weverij;
- katoenfabriek de Hemptinne langs de Lieve aan de Opgeëistenlaan werd in 1853 opgericht en vanaf 1880 omgebouwd tot weverij (in 1861 was er 500 man personeel);
- katoenspinnerij Beernaerts aan de Nieuwe Vaart, opgericht in 1860 en later werd er een katoenweverij aan toegevoegd;
- katoenspinnerij Nouvelle Orléans, opgericht in 1896 aan de Nieuwe Vaart;
- textielfabriek Rooigem, opgericht vóór 1897 aan de Drongensteenweg

Geporseleinde kaart van een spinnerij en weverij van katoen in de Brugsepoortstraat op het einde der 19de eeuw.

**Interieur van een Gents logement of woonkazerne uit de 19de eeuw.
We zien hier een slaapvertrek met vier bedden.
Het verblijf moest per bed worden betaald.
Bemerk de nachtspiegel of pispot onder het ledikant.**

De Gentse Augustijnenkaai met Lievestraat aan de Lieve of Leie in 1891.

**De binnenplaats of koer van een Gents beluik met enkele stootkarren.
De beluiken werden ook wel poortjes genoemd.**

***Een kantkloster aan het werk in een beluikhuisje.
Let op de Leuvense stoof in het
midden van de kamer.***

***Zicht op de binnenplaats van een
Gents beluik omstreeks 1900.***